

Bij het lezen van het stuk van Hendrik de Jong liepen de kriebels mij over de rug. Vandaar deze paar kanttekeningen bij zijn relaas over opposanten in de Sowjet-Unie. Hopelijk is deze reactie de aanleiding tot het instellen van een ~~Geachte~~ Redactie-rubriek of iets dergelijks. (hetgeen nog niet bij ons was opgekomen;red.)

Wat beoogt de Jong in zijn stuk te ~~doen~~? Klaarblijkelijk tracht hij een overzicht in vogelvlucht, om niet te zeggen een U-2 vlucht, want zo onvolledig is zijn relaas, van de opposantenbeweging te geven. Dit is een voorzichtige interpretatie van de strekking van zijn stuk, want het lijkt er eerder op dat hij met een tendentieuze selectie van de feiten begrip wil wekken voor de opposanten. Dat is voor een aankomend historicus toch geen aanbeveling. Verder valt het op dat de aangehaalde feiten zo hier en daar de toets der kritiek niet kunnen doorstaan.

Welnu, laten wij de Jong's stuk eens van wat dichterbij beschouwen. De Jong zelf toont reeds aan dat de door hem gebezigde term (dissidenten-) beweging niet houdbaar is, daar in de Sowjet-Unie alleen sprake is van enkelingen of kleine groepjes gelijkgestemde opposanten, die zich op wat voor manier dan ook niet kunnen verenigen met een onderdeel van de Sowjet-samenleving. Zo noemt de Jong diverse religieuze groeperingen die het niet eens zijn met de uitwerking van de in de grondwet van de Sowjet-Unie gegarandeerde godsdienstvrijheid en scheiding van Kerk en Staat. Verder heeft hij het ook over nationale minderheden (die nota bene culturele en vaak ook staatkundige autonomie kennen), over schrijvers en wetenschapsmensen, allemaal allerm minst onderdeel van één beweging met één doel.

De Jong laat enkele oppositionele stromingen bewust liggen. Waarom doet hij dat, zal men zich afvragen. Het karakter van de ook in het westen opererende Oekraïense nationale beweging, die hij terloops

noemt, is hem misschien te duidelijk reactionair. Zoals bekend, gaat deze beweging terug op een door de nazis gesteunde beweging uit de tweede wereldoorlog.

Ook de kwestie van de joodse emigratie laat de Jong lopen. Het is begrijpelijk, dat een deel van de joodse inwoners van de sowjet-unie de wens hebben naar Israël te emigreren om zuiver religieuze redenen, iets wat wij onze minderheden ternauwernood gunnen. Helaas ligt deze zaak niet zo eenvoudig en zijn er naast het religieuze aspect van de joodse emigratie nog vele kanten aan deze zaak. In het Midden-Oosten is een conflict gaande tussen Israël en de Arabische staten en groeperingen, waarbij de USSR de zijde van de onderdrukten gekozen heeft, hoewel zij een van de eerste staten was, die Israël erkenden. Men kan zich voorstellen, dat het geen vanzelfsprekende zaak is om de eigen joodse onderdanen zonder enige belemmering te laten emigreren naar een land, waar zij vaak regelrecht worden ingezet tegen hen, wiens zaak de USSR steunt. We zien er dan nog vanaf dat in de Sovjet-optiek Israël een kapitalistisch land is, hoewel aanvankelijk de collectieve sector niet onbelangrijk was. Men laat nu eenmaal niet graag vaak zeer begaafde onderdanen naar een ideologische tegenstander overlopen.

Een tweede belangwekkende kant aan deze zaak is de wijze waarop de groep rond senator Jackson tracht een koppeling aan te brengen tussen emigratie van joden uit de USSR en het geldig worden van de meestbegunstigingsclausule in het amerikaans-russische handelsverdrag. Ook op officieus niveau is men in de VS blijkbaar niet wars van inmenging in de buitenlandse aangelegenheden van een andere staat, en dan nog wel als er zulke grote belangen op het spel staan als bij de oost-west ontspanning het geval is. Wat het resultaat van Jacksons actie is, zullen we nog af moeten wachten, aangezien de krant nog geen bijzonderheden verstrekt heeft over een akkoord dat over deze

kwestie gesloten zou zijn. Zonder de beperking van emigratie van Joden te willen vergoedelijkken, moet men wanneer men daarvoor de diplomabelasting aanvoert, niet vergeten dat ook in ons land er beperkingen bestaan wanneer men wil emigreren of van baan verwisselen.

De interpretatie die de Jong geeft van Chroestjows destalinisatie laat ik gaarne voor zijn rekening, aangezien dit veel lijkt op koffiedik kijken. Vooral zijn voorstelling dat iemand als Chroestjow zou regeren als een cynisch machtspoliticus die zijn tegenstanders tegen elkaar uitspeelt en daarbij Solzenitsjin gebruikt als pion miskent het regeringssysteem in de U.S.S.R. toch wel. Ook daar heeft men in de leidende organen met uiteenlopende meningen te doen, waarbij een (toch echt niet onmondige meerderheid beslist en niet het gemier van een gewiekst leider.

De Jong houdt zich vooral bezig met die opposanten die "het meest spectaculair onderdrukt" zijn. Wat zijn dat voor mensen? De Sowjet-Unie is het gevoeligst voor politieke kritiek, aangezien zij zelf het resultaat is van een bewuste politieke ontwikkeling met als doel een humane samenleving voor een grote meerderheid. Nu behoren de kampioenen van de Jong alle tot een in de russische geschiedenis welbekende minderheidsgroep, de intelligentsia (als woord een russische uitvinding trouwens). "De zc-groep kenmerkt zich niet door het eigendom van productiemiddelen, maar door het peil van ontwikkeling inkomen en levensstijl". (Basile Kerblay in "Le Monde Diplomatique", nov. '72). Althans in de periode na de russische revolutie. B. Féron zegt in hetzelfde blad (sept. '72): "voor de massa der burgers zijn de intellectuelen bevoorrechten, wier bekommernissen vreemd zijn aan de massa van hun landgenoten. De opposanten vormen klaarblijkelijk een uiterst kleine minderheid in de Sovjet-Unie". Waarom interesseert men zich met name in ons land zo voor deze groep, en niet bv. voor links-politieke stromingen in en buiten

de CPSU die zich tegen de bureaucratiese vervormingen in de sowjet-maatschappij verzetten? In ons land, waarin de koude oorlogsmist nog het minst van Westeuropa is opgetrokken, vinden we het eigenlijk erg verfrissend als er uit de USSR zelf gekrakeel klinkt en dan natuurlijk wel anti-communistisch gekrakeel, want dat spaart ons de moeite zelf allerlei gruwelijke verhalen op te hangen, we hoeven het ontvangen geruis alleen maar even te versterken. Ontspanning op wereldwijde schaal is voor ons brave burgers blijkbaar minder belangrijk.

Want dat in Nederland prominente opposanten vaak niet loyaal staan tegenover het marxisme, om het maar eens voorzichtig te zeggen, dat staat buiten kijf. Laten we eens een tipje van bijvoorbeeld Solzenitsjin's sluier oplichten. Eerst nog even een correctie: 'Kankerpaviljoen was b.v. helemaal niet verboden (in de USSR, o.s.), maar de toenmalige hoofdredacteur van Novi Mir aan wie het was aangeboden, Solzenitsjin's vriend Twardowski, wilde bepaalde correcties. Voordat die konden worden uitgevoerd verscheen het boek al bij een anti-sowjet uitgeverij. En de schrijver weigerde die praktijk te veroordelen. (A.B.Tsjakowski in het NRC van 23-II-'74) In de S.U. worden inhoudelijke eisen gesteld op politiek gebied aan literatuur, misschien het gemakkelijkst te omschrijven als de opbouwend kritische aard van het geschrevene. Als je Solzenitsjin's werken leest, dan valt het op dat die in afnemende mate voldoen aan dit criterium. Zijn Goelag Archipel is inderdaad een soort documentaire, maar dan niet in de zin die de Jong voor ogen heeft: er zitten zoveel fouten van historische en feitelijke aard in dat het een misleidend beeld geeft. (zie H.Malta in het NRC) Uit s'mans laatste werk blijken groot-russische denkbeelden uit de tijden van de taren. Om maar wat te noemen, trouwens. En aan wat voor publicaties werkt de man in het westen mee? U weet het al: het tijdschrift Kontinent, belangeloos, gesteund door Ullstein-Propylaeen Verlag in West-Berlijn, een mantelorganisatie van west-